

اهداف و انگیزه‌های مشترک قیام‌های حسینی و مهدوی

عبدالکریم پاک نیا

عصر عاشورا را نشان خواهد داد. در زیارت نهم جامعه با اشاره به ویژگی‌های قیام مهدی علیه السلام می‌خوانیم: «الَّذِي يَظْهَرُ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ... وَيُنَادِي بِشِعَارِ «يَا ثَارَاتِ الْحُسَيْنِ»، أَنَا الطَّالِبُ بِالْأَوْتَارِ، أَنَا قَاصِمُ كُلِّ جَبَّارٍ»^۱ او همان امامی است که در بیت الله الحرام ظهور می‌کند... و شعار «یا ثارات الحسین» را سر می‌دهد و می‌فرماید: منم خونخواه شهیدان به ناحق کشته شده و منم درهم کوبنده همه ستمگران! با توجه به ارتباط عمیق حادثه عظیم عاشورا و

بررسی و مطالعه اهداف و انگیزه‌های قیام عاشورا بیانگر عظمت و ارزش آن نهضت جاویدان است. شعارها، خواسته‌ها و انگیزه‌هایی که در انقلاب حماسی کربلا مطرح شد و تا آخرین نفس پی‌گیری گردید، دقیقاً همان موضوعاتی است که قیام جهانی امام زمان علیه السلام برای اجرای آن به وجود خواهد آمد، چرا که قیام مهدی علیه السلام تداوم انقلاب حسینی است و مکمل نهضتی به شمار می‌آید که در سرزمین کربلا آغاز شد و در عصر ظهور به پیروزی کامل خواهد رسید.

عصر ظهور صحنه پایانی حادثه

۱. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۹۱.

که از خدا می ترسند؛ بلکه بیشتر از خدا از دیگران می ترسیدند و گفتند! خدایا! چرا بر ما جهاد مقرر کردی؟! این بخش از آیه مبارزه در کنار امام حسین علیه السلام و ضرورت شرکت در حماسه عاشورا را بیان می کند.

خداوند در فراز آخر آیه، از زبان مسلمانان ضعیف الایمان می فرماید: ﴿لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ﴾؛ «خدایا چرا این جنگ را به آینده نزدیک موکول نکردی؟!» یعنی عصر ظهور قائم علیه السلام، زیرا که نصرت و پیروزی در حکومت حضرت مهدی علیه السلام خواهد بود.

خداوند متعال در ذیل آیه به هر سه اعتراض که نسبت به صلح امام حسن علیه السلام و قیام حضرت حسین علیه السلام و درخواست پیروزی زودرس در پرتو ظهور قائم آل محمد صلی الله علیه و آله شده بود پاسخ داده و با سرزنش معترضین می فرماید: ﴿قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظَلِّمُونَ قِتِيلًا﴾؛ ^۱ «[به آنان] بگو سرمایه زندگی دنیا کم است و سرای آخرت برای پرهیزگاران بهتر

نهضت جهانی حضرت مهدی علیه السلام در این فرصت برخی از وجوه مشترک و اهداف و انگیزه های این دو قیام را بررسی می کنیم.

عاشورا و عصر ظهور در قرآن

در برخی از روایات سه مقطع تاریخی و سه حادثه مهم اسلامی در ارتباط با همدیگر بررسی شده اند. آن سه حادثه عبارتند از: صلح امام حسن علیه السلام؛ قیام امام حسین علیه السلام؛ قیام حضرت مهدی علیه السلام.

امام صادق علیه السلام آیه ۷۷ از سوره نساء را چنین تفسیر می فرماید: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ﴾؛ «آیا ندیدی کسانی را که به آنها گفته شد از جنگ و مبارزه [فعلا] دست نگهدارید.»

این فراز از آیه مربوط به صلح امام حسن علیه السلام و پیروان اوست. در ادامه خداوند متعال می فرماید: ﴿فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ﴾؛ «اما هنگامی که فرمان مبارزه و جهاد به آنان داده شد، جمعی از آنان از مردم می ترسیدند؛ همانگونه

۱. نساء / ۷۷.

اهل بیت علیهم‌السلام می‌باشد. حاکمیت دین، گسترش فضائل، نابودی فساد و فحشا و خصلت‌های ناپسند، از جمله ره‌آورد‌های این دو قیام الهی می‌باشد. در اینجا به برخی از اهداف و ویژگی‌های مشترک این دو قیام می‌پردازیم:

ترویج ارزشهای الهی

امام حسین علیه‌السلام در تبیین فلسفه انقلاب کربلا فرمود: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَا كَانَ مِنَّا تَنَافُسًا فِي سُلْطَانٍ وَلَا إِنْتِمَاسًا مِنْ فُضُولِ الْخُطَامِ وَلَكِنْ لِشَرِّ الْمَعَالِمِ مِنْ دِينِكَ وَتُظْهِرُ الْإِضْلَاحَ فِي بِلَادِكَ وَيَأْمَنُ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ وَيُعْمَلُ بِفَرَائِضِكَ وَسُنَنِكَ وَأَحْكَامِكَ؛^۱ خدایا! همانا تو می‌دانی آنچه از ما سر زده به عنوان رقابت در به دست آوردن قدرت سیاسی و یا به دست آوردن ثروت و نعمت‌های دنیوی نبوده است، بلکه ما می‌خواهیم نشانه‌های دین تو را در جامعه حاکم کرده و در شهرهای تو اصلاحات نمائیم. تا بندگان ستم

است و ذره‌ای به شما ستم نخواهد شد.»^۱

امام باقر علیه‌السلام در تفسیر آیه ۳۳ از سوره اسراء، قیام مهدی علیه‌السلام را مکمل انقلاب کربلا قلمداد کرده و در معنای آیه «مَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا»؛ «هر کس مظلومانه کشته شود، به ولی او حق سلطه قرار داده‌ایم.» فرمود: مقصود از مظلوم حضرت حسین بن علی علیه‌السلام است و ما اهل بیت ولی او هستیم. هر گاه قائم ما قیام کند به خونخواهی و انتقام حضرت سید الشهداء علیه‌السلام برمی‌خیزد و از قاتلین آن حضرت انتقام می‌گیرد، تا اینکه می‌گویند: او در خونخواهی زیاده روی کرده است. او همان امام منصور است که از سوی آل رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به پا خواسته و عدالت و دادخواهی را چنان گسترش می‌دهد که تمام جهان را از عدالت پر می‌کند، بعد از آنکه ظلم و جور روی زمین را فرا گرفته باشد.^۲

اهداف و ویژگی‌های مشترک

مهم‌ترین هدف هر دو قیام، ترویج و احیای فرهنگ قرآن و معارف

۱. بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۱۷.

۲. همان، ص ۲۱۸.

۳. تحف العقول، ص ۲۳۹.

دیدهاست امنیت یابند و واجبات و سنتها و احکام تو عمل شود.»

برقراری حاکمیت دین و ترویج ارزشهای الهی نقطه مشترکی است که در هر دو قیام به شدت به آن تاکید می شود. امیرمؤمنان علی علیه السلام در مورد مهمترین هدف قیام امام زمان علیه السلام می فرماید: «يَغْطِفُ الْهَوَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ إِذَا عَطَفُوا الْهُدَىٰ عَلَى الْهَوَىٰ، وَ يَغْطِفُ الرَّأْيَ عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ؛^۱ [حضرت مهدی علیه السلام] خواسته [های مردم] را هماهنگ با هدایت [آسمانی دین] قرار می دهد، هنگامی که هدایت را تابع هوس [خویش] قرار داده اند، و در حالی که قرآن را تابع [خود] می کنند، آن حضرت رای [و نظر انسانها] را تابع قرآن می سازد.»

علی علیه السلام در ادامه می افزاید: «فَتَبْرِكُمْ كَيْفَ عَدْلُ الْهَيْبَةِ وَيُخَيِّمَ مَيْتَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ؛^۲ روش عدالت گستری را به شما می نمایاند و کتاب خدا و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله را که تا آن روز متروک مانده اند زنده می کند.»

سالار شهیدان همچنانکه با عشق و علاقه و با تمام وجود به انقلاب کربلا

و نتایج پربرکت آن می اندیشید و راهی برای احیای حق و احقاق حقوق مسلمانان جز قیام علیه حکمرانان فاسد نمی دید، به ظهور امام زمان علیه السلام و پیروزی آن بزرگوار عشق می ورزید. روزی در محضر امام حسین علیه السلام از وجود مقدس حضرت ولیعصر علیه السلام سخن به میان آمد و از پیشوای سوم سؤال شد که آیا حضرت مهدی علیه السلام هم اکنون به دنیا آمده است یا نه؟ امام حسین علیه السلام فرمود: «لَا وَ لَوْ أَدْرَكْتَهُ لَخَدَمْتُهُ أَبْنَاءَ حَيَاتِي؛ خیر، [هنوز متولد نشده است] اگر من حضورش می رسیدم تمام عمر را به او خدمت می کردم.»^۳

دفاع از محرومان و مستضعفان

قیام عاشورا در راستای دفاع از اقشار ضعیف و درمانده و مظلوم به وقوع پیوست. از مهم ترین شعارهای امام حسین علیه السلام احقاق حقوق از دست رفته بیچارگان و محرومان بود. آن حضرت در زمان امامت خویش با تمام توان از طبقات محروم جامعه

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۳۸.

۲. همان.

۳. ملحقات احقاق الحق، ج ۲۹، ص ۵۸۹.

دستگیری نموده و سرپرستی آنان را بر خود لازم می‌دانست.

آن حضرت نه تنها خود شخصا از بذل اموال خویش، پناه دادن به یتیمان و بیچارگان به هیچ وجه دریغ نمی‌کرد، بلکه در خطابه‌ها و سخنرانیهای عمومی و خصوصی به این نکته مهم می‌پرداخت.

امام در خطبه حماسی خود در میان انبوه حج‌گزاران مکه، مسئولین، علما و شخصیت‌های جامعه آن روز را مورد خطاب قرار داده و با اشاره به حقوق به یغما رفته طبقات پایین جامعه فرمود: «فَالْأَرْضُ لَهُمْ شَاغِرَةٌ وَ آئِنْدِيهِمْ فِيهَا مَبْسُوطَةٌ وَالنَّاسُ لَهُمْ خَوْلٌ لَا يَدْفَعُونَ يَدَ لَأَمِيسٍ فَمِنْ بَيْنِ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَ ذِي سَطْوَةٍ عَلَى الضَّعْفَةِ شَدِيدٍ مُطَاعٍ لَا يُعْرِفُ الْمُبْدِيَةَ الْمُعْبَدَةَ^۱ زمین در تسلط آنان (حاکمان ستمگر بنی امیه) است و دستشان [برای هر تجاوز و جنایتی] در آن باز است. مردم بردگان‌شان به شمار می‌روند، آن‌گونه که هر دستی بر سرشان کوبیده شود، دفاع نمی‌کنند. گروهی از جباران کینه توز بر بینوایان چیره گشته و گروهی دیگر نیز

فرمانروایانی هستند که اطاعت می‌شوند، [اینان] نه خدا را می‌شناسند و نه روز معاد را باور کرده‌اند.»

به این ترتیب آن حضرت یکی از اهداف قیام خود را احقاق حقوق بیچارگان و مبارزه با پدیده زیانبار فقر و استضعاف در میان مسلمانان اعلام کرد.

در عصر ظهور این مبارزه به ثمر خواهد نشست و خبرهای نویدبخش و سرورآفرینی در میان مظلومان و محرومان منتشر خواهد شد. دفع فقر و فساد و ستم، ریشه‌کنی انواع گرفتاریها و بیماریهای مردم، افزایش امنیت و آسایش و آرامش در لایه‌های مختلف جامعه، از بسرکات ظهور قسام آل محمد ﷺ خواهد بود. امام حسین ﷺ در این زمینه می‌فرماید: «تَوَاصَلُوا وَ تَبَاوَأُوا فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ، لَيَأْتِيَنَّ عَلَيْكُمْ وَ قَتَّ لَا يَجِدُ أَحَدَكُمْ لِدِينَارِهِ وَ لَا لِذِيهِمِهِ مَوْضِعًا^۲ صلّه رحم کنید و به همدیگر نیکی نمائید. قسم به خدایی که دانه را شکافت و موجودات را

۱. تحف العقول، ص ۲۳۸.

۲. کلمات الامام الحسین ﷺ، ص ۶۶۱.

اساس کتاب خدا حکم کند، برای عدالت قیام کرده و متدین به دین حق باشد و جان خود را در راه خدا گرو بگذارد.»

میرام عدالت گستری امام حسین علیه السلام توسط خود و یارانش در همه جا اعلان و مشخص شده بود. حضرت مسلم بن عقیل سفیر آن حضرت وقتی در دارالاماره کوفه با حاکم ستمگر یزید، یعنی عبیدالله بن زیاد روبرو شد، به این هدف والای قیام عاشورا اشاره کرده و از ایجاد عدالت سخن گفت. ابن زیاد وقتی از مسلم بن عقیل پرسید: برای چه به کوفه آمدی و مردم را به انقلاب دعوت می کنی؟ او فرمود: «فَاتَيْنَاهُمْ لِنَأْمُرَ بِالْعَدْلِ وَنَدْعُو إِلَى حُكْمِ الْكِتَابِ»^۲ آمده ایم تا امر به عدالت کرده و به قانون کتاب [خداوند] دعوت کنیم.»

این هدف اساسی؛ یعنی عملی کردن عدالت اجتماعی و ترویج قانون خداوند، همان چیزی است که قرآن به آن تاکید کرده و می فرماید: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا

آفرید، بر شما عصری فرا می رسد که [مردم آن چنان بی نیاز می شوند که] کسی از شما برای دینار و درهم خود جانی [برای احسان و بخشش] نمی یابد.»

و در سخن دیگری فرمود: «تمام خیر و نیکیها در آن زمان است که قائم ما قیام کند و همه زشتیها و فسادها، ناعدالتیها و اعمال ضدانسانی را ریشه کن می سازد.»^۱

عدالت خواهی

حضرت سید الشهدا علیه السلام تلاش می کرد، تا تبعیض و ناعدالتی را از جامعه مسلمانان، ریشه کن نموده و عدالت و مساوات را در میان مردم بسرقرار سازد. از دیدگاه بسند آن حضرت، زمامدار مسلمانان باید در رفتار و گفتار و انتخاب کارگزارانش شیوه ای عادلانه پیش گیرد و در جهت گسترش عدل و داد قدم بردارد. آن حضرت بر این باور تاکید کرده و می فرمود: «فَلَعَمْرِي مَا الْإِمَامُ إِلَّا الْحَاكِمُ بِالْكِتَابِ وَالْقَائِمُ بِالْقِسْطِ الدَّائِنُ بِدِينِ الْحَقِّ الْحَابِسِ نَفْسَهُ عَلَى ذَاتِ اللَّهِ؛ به جان خودم سوگند! امام نیست مگر کسی که بر

۱. کتاب الغیبه، نعمانی، ص ۲۰۶.

۲. تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۸۲.

فرهنگ شهادت

در نظام ارزشمند اسلام، شهادت در راه خدا یکی از معیارهای معنوی و از مهم‌ترین عوامل سعادت است. شهادت از دیدگاه و حیانی قرآن نه تنها نابودی و خسارت نیست، بلکه اتصال به یک زندگی شیرین و جاودانه است. قرآن می‌فرماید:

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾؛^۱ «هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته می‌شوند مردگانند، بلکه آنان زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند.»

اعتقاد به مکتب شهادت در قیام عاشورا تا آنجاست که حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام عشق خود را به مرگ در راه خدا این‌گونه ابراز می‌داشت: «خُطَّ الْمَوْتُ عَلَيَّ وَوُلِدَ آدَمَ مَحَطًّا الْقِلَادَةَ عَلَيَّ جَبِيْدَ الْفِتَاةِ وَمَا أَوْلَاهَنِي إِلَىٰ أَسْلَافِي إِشْتِيَاقَ يَغْفُوبَ إِلَىٰ يُوسُفَ»؛^۲ مرگ

رُسلنا بالبَيِّناتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ؛^۱ «ما رسولان خود را با دلائل روشن فرستادیم و به آنها کتاب و میزان نازل کردیم، تا مردم به عدالت قیام کنند.» همین سیاست عدالت‌گستری در عصر ظهور تکمیل خواهد شد.

امام حسین علیه السلام در مورد قیام عدالت خواهانه امام زمان علیه السلام می‌فرماید: «السَّابِعُ مِنْ وُلْدِ ابْنِي مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَهُوَ الْحُجَّةُ بْنُ الْحَسَنِ هُوَ الَّذِي يَغِيْبُ مُدَّةً طَوِيْلَةً ثُمَّ يَظْهَرُ وَيَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مِلْتُمْ ظُلْمًا وَجَوْرًا»؛^۲ هفتمین فرزند از نسل پسر محمد بن علی که همان حجة بن الحسن علیه السلام می‌باشد... همان پیشوایی است که مدتی طولانی غائب می‌شود، آنگاه ظهور کرده و روی زمین را از قسط و عدل پر می‌کند، همانگونه که از ستم و ناعدالتی پر شده است.»

و در سخن دیگری فرمود: قائم ما حضرت مهدی علیه السلام ظهور می‌کند و با انتقام از ستمگران دادخواهی می‌نماید.^۳

۱. حدید/۲۵.

۲. اثبات الهداة، ج ۳، ص ۵۶۹.

۳. همان.

۴. آل عمران/۱۶۹.

۵. بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۳۶۶؛ كشف الغمة،

ج ۲، ص ۲۹.

بر انسانها همچون گردن‌بند بر گردن دختران جوان زینت آفرین است و من به دیدار نیاکانم آن چنان اشتیاق دارم که یعقوب به دیدار یوسف چنان مشتاق بود.»

حافظ در مورد ارزش شهادت در راه خدا می‌گوید:

دست از مس وجود چو مردان ره بشوی

تا کیمیای عشق بیایی و زر شوی
گر نور عشق حق به دل و جانست اوفتد
بالله کز آفتاب فلک خوب‌تر شوی
از پای تاسرت همه نور خدا شود

در راه ذوالجلال چوبی پا و سر شوی
امام حسین علیه السلام آرمان
شهادت‌طلبی را از ارکان قیام جاودانه
خود می‌دانست و در ضمن یک دعوت
عمومی از تمامی آزدگان این مهم را
بیان می‌کرد که: «مَنْ كَانَ بَادِلًا فَبِنَا مَهْجَتَهُ وَ
مَوْطِنًا عَلَىٰ لِقَاءِ اللَّهِ نَفْسَهُ فَلْيَزْحَلْ فَإِنِّي رَاحِلٌ
مُضِيحًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَىٰ»^۱ هر کس حاضر
است تا در راه ما از خون خویش
بگذرد و جان خود را در راه لقای
پروردگار نثار کند، آماده حرکت باما
باشد که من صبحگاهان حرکت

خواهم کرد، ان شاء الله تعالی.»
در عصر ظهور نیز روحیه
شهادت‌طلبی و فرهنگ ایثار و جهاد،
مهمترین رمز پیروزی مردان الهی و
حضرت مهدی علیه السلام خواهد بود. در
دعای عهد، منتظران ظهور آن حضرت
هر روز صبح برای شهادت پیمان
می‌بندند و می‌گویند:

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَنْصَارِهِ وَأَعْوَانِهِ
وَالذَّابِينَ عَنْهُ... وَالْمُسْتَشْهِدِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ؛
خداوندا! مرا از یاران و مدافعین آن
گرامی... و از کسانی که در رکاب او به
شهادت می‌رسند، قرار ده.»

امام صادق علیه السلام شهادت‌طلبی را
یکی از ویژگیهای همراهان امام زمان
علیه السلام بیان کرده و در مورد یاران حضرت
مهدی علیه السلام می‌فرماید: «يَدْعُونَ بِالشَّهَادَةِ وَ
يَتَمَتُّونَ أَنْ يُقْتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يُسْعَاؤُهُمْ بِأ
لَثَارَاتِ الْحُسَيْنِ علیه السلام؛^۲ آنان آرزوی
شهادت در راه خدا را دارند و
می‌خواهند در این راه کشته شوند.
شعارشان «یا لثارات الحسين» است.»

۱. کشف الغم، ج ۲، ص ۲۹؛ لهوف، ص ۶۰.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۱۱۴.